

Победа Луканова

СОЦИАЛНАТА ИКОНОМИКА – ВЪЗМОЖНОСТИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Pobeda Lukanova

SOCIAL ECONOMY – OPPORTUNITIES AND CHALLENGES

Abstract: The social economy is part of the national economy that is subordinate to social goals and uses socially acceptable forms of organizing economic activities. The realization of its employment opportunities as well as products and services of social significance is a topical national priority. Here are presented the main features of this economy and its current situation in Bulgaria. The legal environment and the need for a framework law for it have been considered; opportunities for training of social entrepreneurs; insufficient use of the European Social Fund to finance its initiatives. The perspectives of the social economy are placed within the framework of the development of the digital economy and its element.

Keywords: social economy and social entrepreneurship; subjects of the social economy.

1. Обща характеристика на социалната икономика и нейната иновативност

Социалната икономика започва по-активно да присъства в световната и националната икономика от началото на XIX в. Интересът към нея се възражда след 2000 г., а впоследствие – след началото на последната финансова криза на дълга през 2008 г. Това е напълно закономерен факт, защото именно тогава се задълбочават проблемите на социалната държава и нейната недостатъчност; нараства структурната безработица и дялът на продължително безработните; повишава се степента на обедняване на населението. Възможностите на социалната икономика се търсят активно, защото тя може да осигури заетост, и по-конкретно – защитена заетост на хора с увреждания и на лица с проблеми на пазара на труда; производство на социално значими и социално достъпни стоки и услуги; да организира предоставяне на социални услуги и социална грижа по подходящ за потребителите начин; производство и разпределение на продукти и услуги за своите членове; защита на социално значими каузи и други социално значими цели. В съвременните проучвания еднозначно се доказва значението на социалната икономка като абсолютен крайъгълен камък не само за работните места и социалното сближаване в Европа, но и за изграждането и консолидирането на Европейския стълб на социалните права; за развитието на демократично управление и социален капитал (CIRIEC 2016).

Характеристиките на социалната икономика най-често се извеждат въз основа на това какви са целите и начинът на функциониране на нейните стопански субекти. Исторически тя е свързана с функционирането на сдружения на обикновените хора и преди всичко с работата на кооперациите, взаимоспомагателните дружества, асоциациите и фондацииите, социалните предприятия, организациите от неправителствения сектор, граждански обединения и други подобни. За тях може да се използват събирателните наименования „предприятия и организации на социалната икономика“ (Lukanova 2012). Особеното за тези стопански субекти е, че те едновременно преследват икономически и социални цели, които за тях са еднакво важни. Те не разпределят излишъците по правилата за разпределение на печалбата, а ги използват за развитие на организацията; преразпределят част от произведените услуги или продукти за работещите в нея лица или за реализиране на техен общ интерес; имат самостоятелно управление и автономност спрямо публичните власти. В тях се отдава предимство

на личността и на социалната цел пред тази на капитала; стимулира се доброволно и открито членство; реализира се демократичен контрол от членовете на сдружението (не се отнася за фондациите, които нямат членове). При вземане на решения се прилага принципът „един човек – един глас“, който няма общо с вземане на решенията според броя притежавани дялове (акции); стимулира се солидарност и отговорност. В тази връзка социалната икономика се коментира и като „солидарна“ икономика, която практически се реализира чрез обединяването на стопанския интерес с елементи на безкористност¹.

Развивайки специфичните си характеристики, стопанските субекти в социалната икономика се утвърждават като необходими институции при преразпределението и формирането на доходите, при осигуряване на социалната защита и благосъстоянието на населението и като реално поле за заетост и икономическа дейност. Те използват специфични начини и форми за социална подкрепа и възможностите за социално включване чрез заетост, които днес са активно търсени. Заедно с това все повече свободни пазарни ниши реално се заемат от неправителствените организации (НПО) и предприятия на социалната икономика. Появяват се по-широки възможности за финансиране на социално ориентирани организации от третия сектор, които могат да кандидатстват не само по грантови схеми, а и да участват на конкурентен принцип в конкурси за социални проекти. Това ги стимулира да продължат съвременното си развитие, като се ориентират към социалното предприемачество и неговите предимства, но и да адаптират бизнес принципите си така, че да адресират социални мисии.

С нарастване на интереса към организациите на социалната икономика, както и на активността на тяхното присъствие в дневния ред на обединена Европа, стана необходимо предлагане на единни подходи към тях². След множество проучвания и експертни дискусии се стига до решение на Европейската комисия (ЕК)³, според което за организациите в социалната икономика не е толкова необходимо търсенето на нормативно определение, което да бъде наложено на всички държави членки, нито установяването на някакви по-тесни граници на регулиране. Вместо това се възприема прагматичното решение, с което се предлага широко „описание“ за тези организации. То

¹ Цитираните характеристики на социалната икономика включени като водеща концепция в: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the regions, Social Entrepreneurship Initiative: Creating a favourable climate for promoting social enterprises as key players in the economy and social innovation, Brussels, 25.10.2011, COM (2011) 682 final). Впоследствие те са повторени и в: Recent evolutions of the Social Economy in the European Union (commissioned by the European Economic and Social Committee (EESC) and carried out by CIRIEC), 2016.

² Развитие на икономиката на социалната сфера започва да се различава по-добре след 1989 г., когато Европейската комисия публикува съобщение, озаглавено „Предприятията от сектора на социалната икономика: европейски пазар без граници“. То излиза като формално политическо и законово признаване на тази икономика и е последвано от първата Европейска конференция по въпросите на социалната икономика (Париж, 1990 г.), както и от формирането на Отдел по социална икономика към Генерална дирекция XXIII „Политика за предприятия, търговията, туризма и социалната икономика“. Комисията подкрепя следващите четири конференции по социална икономика, проведени през периода 1990–1995 г. От 2000 г. тази икономика се представлява и от автономна Европейска постоянна конференция на кооперативите, взаимоспомагателните дружества, асоциациите и фондациите, която през 2007 г. приема името „Социална икономика Европа“. Освен това от 1990 г. (и досега) към Европейския парламент работи група, която публикува материали за тази икономика като „крайгълен камък“ на европейския социален модел. Това показва, че тя се вписва във философията за развитие на ЕС и че е оценена като един от основните му стълбове. Започва да се изучава приносът ѝ, а конкретно Европейският икономически и социален комитет успява да организира изследвания и да публикува материали, които рекламират социалната икономика и нейните резултати. В рамките на българското председателство на Съвета на Европейския съюз е организирана конференция на високо равнище: „Социалната икономика за икономически стабилен и социално-включващ Европейски съюз“, 16–17 април 2018, гр. София (High level conference: Social Economy – for economically sustainable and socially inclusive EU), на която е потвърдено на широка основа бъдещото ѝ развитие.

³ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the regions, Social Entrepreneurship Initiative: Creating a favourable climate for promoting social enterprises as key players in the economy and social innovation, Brussels, 25.10.2011, COM (2011) 682 final). (Съобщение на Комисията до Европейския парламент, Съвета, Икономическия и социален комитет и Комитета на регионите: Инициатива за социалното предприемачество; Създаване на благоприятна среда за насърчаване на социалните предприятия като основни участници в икономиката и социалната иновативност {SEC (2011) 1278 окончателен}, 25.10.2011 г.

конкретизира общи принципи и допустими характерни черти на организациите на социалната икономика, които включват:

- предприятия, работещи на основа на частна собственост, но не-за-печалба;
- предприятия с наличие на търговска дейност, функциониращи в името на социални цели или за реализиране на социални иновации;
- част от частните предприятия, които работят за печалба, но я разпределят според социални критерии и инвестират в социални цели;
- някои от предприятията за печалба в частния или публичния сектор, в които основната част от наетите са хора с увреждания или с други социално значими проблеми;
- част от инициативите в неформалния сектор (гражданското общество), за които предстои трансформация към групата на социалните предприятия или като организации на социалната икономика;
- социални предприятия, които се опират на система от собственост, отразяваща тяхна мисия за реализиране на демократични и миротворчески принципи, или на идеята за социална справедливост;
- социални предприятия и организации, които предоставят стоки и услуги и/или социални услуги на уязвими потребители (достъп до жилище и грижи, помощ за възрастни хора и други); социални кооперативи и други граждански сдружения.

Посоченият начин на разглеждане на предприятията и организациите в социалната икономика е достатъчно широк, за да обхване икономическите инициативи за печалба, но със социални цели. Стопанските субекти в социалната икономика се приемат като реален партньор, предлагащ възможности за икономическа дейност; поле за развитие на мениджърски умения и на иновационни дейности с висока социална и екологична отговорност и добавена стойност. Те са включени в системата на националните сметки в групите на производители за пазара (нефинансови и финансови организации) и непазарни производители, обслужващи домакинствата.

Някои от социалните организации и предприятия могат да бъдат иновативни и да предлагат нетрадиционни решения при утвърждаване на демократичните принципи на управление на съответната дейност и/или при реализиране на конкретни социални политики. В действителност не всички организации в социалната икономика са „априорно“ иновативни според техните цели, резултати от дейността, възможности за предлагане на условия за заетост на лица със специфични проблеми, организация на работата (работното време, заплащането, договорирането на труда, включително и за хората със степен на инвалидизация), и според други критерии. В общия случай тази иновативност се стимулира чрез социалното предприемачество като специализирана професионална дейност. То е целенасочена изява за реализация на социални новости, и съответно на това – елемент в общата система от дейности в социалната икономика. Използването на предимствата на социалното предприемачество е начин за развитие на организациите в социалната икономика, доколкото той може да обслужи техния преход към нов статут на търговски дружества, ако такъв се налага.

В общия случай реализирането на всяка иновация означава преход към новост и разрушаване (прекратяване на функционирането) на предишни технологични, организационни и други решения. Социално ориентираните предприятия и организации носят висока отговорност в работата си със специфични социални групи или в тяхна полза. Социалната иновация следва да е съобразена с тези особености; да предлага нови решения с поносима социална цена и висока добавена стойност. В тази връзка зад предложенията за такива иновации трябва да стоят не само талантиливи професионалисти, а и социално отговорни хора, които добре разбират значението на стабилността на социалните структури и техните постепенни промени. Така социалното предприемачество и социалното предприятие могат да се развиват като начини за обновяване на „държавата на благополучието“ и преди всичко – за промени (преформатиране) на баланса между трите сектора на държавата, пазара и гражданското общество (Hulgard 2010).

В последна сметка иновацията в сферата на социалната икономика следва да доведе до увеличи обществената ползност на предлаганите продукти или услуги по отношение на тяхното качество, ефикасност и съответствие спрямо потребностите на управлението и спрямо потребителското търсене (Hartley 2005). Тези резултати обаче зависят от прилаган национален модел на социална промяна, който се насърчава чрез съответни политики; от възприети организационни стратегии на стопанските субекти в социалната икономика; от възможностите на пазара за реализация на социално-значими услуги и продукти, от други фактори. Може да се приеме, че това са трите измерения, които обуславят

ориентацията на организациите в социалната икономика към предприемачество, които се проявяват в определена степен на всеки от етапите на нейното развитие. Следва да се добави, че степента на реализация на тези три направления зависи от конкретни политически решения и приетите санкции в законодателството срещу деструктивни промени чрез социално предприемачество.

2. Социалната икономика в България

Социалната икономика има своите безспорни корени у нас, които са в развитието на кооперациите още при зараждането на капиталистически икономически отношения и обедняването на селското население в началото на XIX век. Постепенно този сектор се разраства с формиране на взаимоспомагателни дружества и каси, функциониране на фондации, учредяване на сдружения на социално слаби за производство и реализация на продукция, както и на други сдружения за икономически инициативи със социално значение. В периода на социализма интересът към социалната икономика е умерено нисък, поради осигурени възможности за пълна заетост на населението. Интересът към социалната икономика обаче силно нараства след началото на пазарния преход на българската икономика през 1989 г. В новите условия достъпът до заетостта е регулиран от съответен пазар на труда и социалните защити на неконкурентната работна сила са ограничени.

Както в други страни, така и в България интересът към социалната икономика като специфичен работодател на икономически устойчиви структури нараства след последната финансова криза на дълга, т.е. след 2009 г. С приемането на концепция за нейното развитие (2011 г.) за първи път в стратегически план се дават отговори на въпроси за актуалното ѝ значение за социално-икономическото ни развитие; очертават се нейният обхват, мисия, цели, възможности и насоки на развитие у нас. Тази сфера се представя едновременно като част от реалната икономика и гражданското общество, в която физически и/или юридически лица, сдружения на доброволци или други организирани субекти осъществяват стопанска дейност в обществена полза и реинвестират излишъци или печалби за постигане на социални цели⁴. В тази Концепция е подчертан важният момент, че независимо от особеностите си социалната икономика е в състояние да създаде устойчиви бизнес модели и е привлекателно поле за изява на съвременните предприемачи. Впоследствие в Министерството на труда и социалната политика (МТСП) се разработват три двугодишни плана за развитие на социалната икономика, с които станаха възможни планирането на ресурси, последователността при реализиране на мероприятия за укрепване на позициите ѝ у нас, уточняването на отговорности на съответни ведомствени структури, мониторингът и контролът на изпълнението.

Концепцията не само представя социалната икономика, но насочва вниманието към нейните сравнителни предимства. Във връзка с нея през 2015 г. МТСП публикува данни за финансови и нефинансови предприятия и други стопански субекти на социалната икономика след тяхното преброяване през 2013 г.⁵ То беше съфинансирано със средства от ЕСФ и, за съжаление остава все още единствено. Налична е сравнително добра информация за кооперациите у нас и за някои от социалните предприятия, приемащи на работа хора с нормативно допустима степен на инвалидност. Очевидни са обаче трудностите при провеждане на политики за стимулиране на стопанските субекти в социалната икономика при условие, че националната статистика не предлага официална информация за тях. Създаването на регулярно поддържана и обновявана база от данни е остра необходимост, която следва да намери бърза реализация.

⁴ В Националната концепция за развитие на социалната икономика в България (<http://seconomy.mlsp.government.bg/db/bg/se-districts-map>) е посочен следният отворен списък на юридически лица, регистрирани според българското законодателство: предприятия по Търговския закон: ЕТ, ЕООД, ООД, АД, специализирани предприятия, юридически лица с едноличен собственик на капитала юридическо лице с нестопанска цел; организации по Закона за юридическите лица с нестопанска цел (ЗЮЛНЦ); кооперации (Закон за кооперациите); юридически лица с общинско участие на капитала (Закон за общинската собственост, чл. 51); лечебни и други заведения (Закон за лечебните заведения, чл. 10 т. 3 и т. 4 и 5); читалища (Закон за народните читалища).

⁵ Информацията за субекти на социалната сфера е публикувана на сайта на МТСП „Социална икономика“ (<http://seconomy.mlsp.government.bg/db>). За сравнение със състоянието на тези структури в другите страни членки може да се ползва информацията в: Recent evolutions of the Social Economy in the European Union (commissioned by the European Economic and Social Committee (EESC) and carried out by CIRIEC), 2016 (file:///C:/Social%20Economy/RecentEvolutionsSEinEU_Study2017.pdf)

Съществен принос в кадровото осигуряване на социалната икономика в България е уточняването на съдържанието на професията „Социален предприемач“ и нейното признаване. Това е направено след включването на професиите „Социален предприемач – менажер“ и „социален предприемач в социалната работа“ съответно в групите на ръководните и на изпълнителските кадри в Националната номенклатура на професиите. Така се осигури основание за организиране на обучение по нея във вузовете и в някои от програмите на средното специално образование. За съжаление, все още не се публикува информация за броя назначени социални предприемачи или за резултатите от изследвания за степента на участие на предприемаческите функции в управлението на предприятия и организации на социалната икономика, което силно затруднява доказването на необходимостта от това специализирано обучение. А то е неотменима потребност в развитието на тази икономка предвид посочените трудности и отговорности в работата на социалните предприемачи.

Безспорна основна предпоставка за развитие и утвърждаване на социалната икономика е наличието на стимулираща я законовата среда. В някои трудови и други закони са направени промени и допълнения, които могат да се разглеждат и във връзка с нея. Това са например редакциите на чл. 315, ал. 1 и ал. 3 от Кодекса на труда (КТ)⁶ и чл. 1 от Наредба за определяне на работните места, подходящи за трудоустрояване на лица с намалена трудоспособност⁷; и чл. 316 от КТ в частта за специализирани предприятия и цехове за лица с трайно намалена работоспособност. Впоследствие са приети изискванията за интеграция на хората с увреждания⁸. Значение за социалната икономика има уточняването на това кои са специализираните предприятия и кооперации на хора с увреждания⁹. Предстои приемане на закон за социалното предприятие, с който да се регламентира неговата дейност. В допълнение българското законодателство¹⁰ поддържа правила за легитимната работа на организациите в социалната икономика в обществена полза и налага ограничения, които са във връзка с моралните правила за нейното управление и развитие.

Освен вече направените промени необходимо е да се отговори на въпроса дали ще се разработва общ (рамков) закон за социалната икономика или ще продължат да се правят промени в отделните закони за кооперациите, социалните предприятия и други групи субекти на тази икономика? Вторият подход не отрича възможността за разработване на рамков закон. Рамковите закони са доказан подходящ инструментариум за уточняването на правила за функциониране на няколко взаимосвързани области. Така чрез тях може да се осигури прилагането на координиран подход към твърде многообразните стопански субекти на социалната икономика. Такъв закон може да зададе основните правни принципи за тяхното функциониране; да заяви необходимост от създаването на институции и надведомствен орган за управление; да формулира общи процедури за тяхното функциониране. Все още тези предимства на рамковия закон за социалната икономика не се обсъждат в посока прилагането им в нашата практика, а промените в законодателството (както беше посочено) имат фрагментарен характер.

Субектите в социалната икономика следва да могат лесно да заявят и докажат своя статут на общественополезни организации. В тази връзка е необходимо да се формулират критерии и процедура за признаването му, удобна организация на тяхното прилагане, специализирани институции за реа-

⁵ Информацията за субекти на социалната сфера е публикувана на сайта на МТСП „Социална икономика“ (<http://seconomy.misp.government.bg/db>). За сравнение със състоянието на тези структури в другите страни членки може да се ползва информацията в: Recent evolutions of the Social Economy in the European Union (commissioned by the European Economic and Social Committee (EESC) and carried out by CIRIEC), 2016 (file:///C:/Social%20Economy/RecentEvolutionsSEinEU_Study2017.pdf)

⁶ Според този член от Кодекса на труда: „Работодателят с повече от 50 работници и служители е длъжен да определя ежегодно работни места подходящи за трудоустрояване в процент от общия брой на работниците и служителите в зависимост от основната икономическа дейност“.

⁷ Наредба № РД-07-1, обн. ДВ бр. 13/14.02.2012 г.

⁸ Чл. 27, ал. 1 от Закона за интеграция на хората с увреждания /ЗИХУ/, бр. 81/2004 г., изм. и доп.

⁹ Чл. 28 от ЗИХУ, Изм. – ДВ, бр. 24 от 2010 г.

¹⁰ Според чл. 259. на Наказателния кодекс (Изм. – ДВ, бр. 28 от 1982 г., отм., бр. 10 от 1993 г., нов, бр. 62 от 1997 г.): „... всеки, който създава юридическо лице с идеална цел или учредява фондация, която не извършва или извършва привидно обявената при регистрацията ѝ дейност и цел, за да получава под нейно прикритие кредити, да бъде освободен от данъци, да получава данъчни облекчения или да получи друга имотна облага, както и да извършва забранена дейност, се наказва с лишаване от свобода до три години, глоба от три до пет хиляди лева и лишаване от права по чл. 37, ал. 1, точки б и 7“.

лизиране на тези дейности. От значение е развитието на регионални институции, които на, ниските⁴ равнища бързо и лесно да могат да обслужват регистрацията на социално значимите инициативи и да осигурят социално солидарни платформи за развитието им.

Заедно с кадрите и законовата среда друга основна предпоставка за успеха на организациите и предприятията на социалната икономика е техният достъп до финансови ресурси. В общия случай те могат да използват бюджетни средства или правителствено финансиране на централно и/или местно ниво по предварително установен ред и периодичност; собствени приходи от дейности, които генерират приходи (такси за услуги, продажби, членски внос, наеми, инвестиции, бизнес предприятия и др.); финансови дарения и поддръжка в натура от страна на доброволци; други възможни източници (дарения, помощи, средства от специално организирани кампании и други). Държавното финансиране се реализира чрез прилагане на няколко традиционни форми: субсидии, грантове, възлагане на обществени поръчки и ваучери. Субектите на социалната икономика у нас нямат еднозначно уточнена преференциална позиция при финансирането на тези средства, което е прилагана възможност в други страни, стимулираща тяхното развитие. Слабо се използва ваучерната система за заплащане на услуги (в отделни сектори за обучение на възрастни), което също е неоправдано изоставане в развитието на средата за инициативите на социалната икономика.

Социалната ориентация на дейностите в предприятията и организациите на социалната икономика ги прави подходящи за финансиране чрез Европейския социален фонд (ЕСФ). През 2010 г. започва изпълнението на четири схеми в рамките на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ (ОП РЧР). Общата оценка на основа на отчетените данни в края на програмния период (2014 г.)¹¹ е за слаб интерес към социалното предприемачество, към осигуряването на заетост в социални предприятия, кооперации и други организации в социалната сфера. Този извод се прави с предпазливост и с отчитане на обективни причини, които не произтичат само от кризисната икономическа среда. Също така в началото на програмния период (2007–2013 г.) все още основните правила за работа в социалната икономика и предприемачеството са в процес на промени, доуточняване и популяризиране.

В сегашния програмен период (2014–2020 г.) отново предложенията за проектни схеми в ОП РЧР, стимулиращи заетост в социалната икономика, стартираха със закъснение и в последна сметка финансирането им предстои. Запазва актуалността си причината за забавяне промените в законодателството, което прави социалните предприятия и организации предпазливи при кандидатстване по програмните схеми. Според отчетите за използване на ЕСФ през 2017 г. в България няма стартирало финансиране за социалната икономика в рамките на ОП РЧР (Fondazione 2017).

Въпреки направените крачки в посока на популяризиране на социалната икономика може да се предположи, че у нас нейните възможности не са добре познати сред бизнеса и сред други заинтересовани страни. Очакванията са за нейното разгръщане при сегашната подобрена икономическа среда и за по-активното оползотворяване на нейните организационни, социални и други предимства. Те могат да се реализират при наличие на посочените, но и с осигуряване на много по-широк кръг от предпоставки. Сред тях висока актуалност има създаването на благоприятна среда за стимулиране на малкия и минибизнеса у нас, както и за развитието на гражданското общество и демократичното управление.

Предстои развитие на дигитализацията на икономиката, която може да бъде в полза на социалната икономика, но и да доведе до закриване на групи дейности и безработица на хора с ниски възможности за наемане или със специфични потребности в заетостта. В тази връзка ще са необходими нови законови регулации и защиты, както и уточняването на правила за реализиране на „социално значима дигитализация“, от която да могат да се ползват всички участници в стопанския живот. Все още това е формулировка на общо изискване, реализирането на което ще наложи съществени институционални промени, които не са уточнени дори в рамките на обща национална концепция за тази дигитализация.

¹¹ Според информация в годишни доклади за изпълнението на ОП РЧР за 2009–2014 г.

ЛИТЕРАТУРА

1. **Avilaet Campos (2005)**. R. Avila, J. Campos. The Social Economy in European Union. Available from: <http://csdle.lex.unict.it> [Accessed: 22.06.2018]
2. **Concept (2011)**. National Concept of Social Economy Development. Sofia. Available from: <http://economy.mlsp.government.bg/db/bg/se-districts-map>. [Accessed: 22.06.2018]
3. **Communication (1989)**. Opinion on the communication from the Commission to the Council–Businesses in the Economic Social sector Europe’s frontier free market (90/C332/25). Available from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN> [Accessed: 22.06.2018]
4. **Communication (2011)**. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the regions, Social Entrepreneurship Initiative: Creating a favorable climate for promoting social enterprises as key players in the economy and social innovation, Brussels, 25.10.2011, COM (2011) 682 final). Available from: http://ec.europa.eu/internal_market/social_business/docs/COM2011_682_en.pdf [Accessed: 22.06.2018]
5. **Curtis, (2016)**. T. Curtis. The challenges and risks of innovation in social entrepreneurship. // *Social entrepreneurship: A skills approach*. C. Durkin and R. Gunn (eds.). Bristol, 8–90.
6. **CIRIEC (2016)**. Recent evolutions of the Social Economy in the European Union (commissioned by the European Economic and Social Committee (EESC) and carried out by CIRIEC). Available from: file:///C:/Social%20Economy/RecentEvolutionsSEinEU_Study2017.pdf. [Accessed: 22.06.2018]
7. **Fondazione (2017)**. Fondazione G. Brodolini (kollektive author). Synthesis Report of ESF. // *Annual Implementation Reports*, 93–95. Available from: [file:///C:/Social%20Economy/KE0218466ENN.en%20\(1\).pdf](file:///C:/Social%20Economy/KE0218466ENN.en%20(1).pdf). [Accessed: 22.06.2018]
8. **Hartley (2005)**. J. Hartley. Innovation in the governance and public services: past and present. // *Public Money and Management*. London, 27–34.
9. **Hulgard (2010)**. L. Hulgard. Public and social entrepreneurship. // *The Human Economy*. (Hart, Laville and Cattani eds.). London: Polity Press, 250–261.
10. **Lukanova (2012)**. П. Луканова. Въведение в социалната икономика. София. // **P. Lukanova**. Vauvedenie v socialnata ikonomika. Sofia.